

DANIEL HEIDER:**Kdo byl František Suárez? Život a dílo „Vynikajícího doktora“**

Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s. r. o., 2009, 114 s.

Filozoficko-teologická tvorba autorov „druhej scholastiky“ zažíva v súčasnej dobe renesanciu, pretože z dejinnofilozofického pohľadu tvorí sprostredkovateľa medzi stredovekou scholastikou a novovekou filozofiou, pričom, samozrejme, nereprodukuje slepo „dedičstvo stredovekej filozofie“, ale ho významne posúva a modifikuje, a to už len z jednoduchého dôvodu zmeny doby. Druhá scholastika, bez ktorej intelektuálneho výkonu by novoveká filozofia nebola „novou“ – bez nej nemožno adekvátne interpretovať Descarta, Leibniza či H. Grotia –, je tak samostatným a neredukovateľným spájajúcim článkom v príbehu dejín filozofie. A postava a dielo F. Suáreza je pre druhú scholastiku kľúčová.

Cieľom recenzovanej publikácie je „českému čitateľovi (dovolím si poznamenať, že nielen jemu – M. Ch.) predložiť stručný, nie však slovníkový, prehľad života tohto raného novovekého scholastika, diela a doby, v ktorej žil... a čo najzrozumiteľnejšie vyložiť povahu základných teologicko-filozofických problémov... a to najmä otázku harmonizácie slobodnej ľudskej vôle a božej prozreteľnosti a Suárezovu politicko-právnu filozofiu“ (s. 8).

Na čitateľa (podľa vlastnej skúsenosti autora tejto recenzie), čaká pútavé priblíženie hlavných tém a problémov Suárezovho myslenia v rámci predstavenia jeho osobného príbehu. Myslím si, že D. Heider podáva v rámci príbehu Suárezovho života príbeh o vývoji a dôsledkoch jeho teologicko-filozofického myslenia, slovom, príbeh myslenia v osobnom príbehu.

Autor postupuje chronologicky. Predstavuje Suárezovo rodinné zázemie, jeho začiatky na štúdiách, ktoré neboli veľmi sľubné ani presvedčivé (nechť k čítaniu a knihám; vyslúžil si rovnako ako T. Akvinský prezývku „nemý vôl“), problémy so vstupom do Spoločnosti Ježišovej, až nakoniec mimoriadny obrat v psychike Suáreza: Z intelektuálne slabého študenta sa vyvinul taký vynikajúci žiak, že mal česť viesť záverečnú dišputu pred osadenstvom celej univerzity v Salamanke. Tým začala jeho veľkolepá kariéra popredného teológa a filozofa, ktorá však prešla kritikou a aj cirkevnou cenzúrou. Suárez bol ako pedagóg progresívny, odmietal vtedajšiu rozšírenú metódu vyučovania, totiž diktovanie. Skôr bol toho názoru, že „výuka je procesom, ktorý prebieha z jednej mysle do druhej, a nie z jedného zošitu do druhého“ (s. 33). Súčasne bol aj proti otrockému nasledovaniu preferovanej doktríny T. Akvinského.

Domnievam sa, že Suárezovu tvorbu možno, aj keď nepresne, rozčleniť na dve obdobia: samalanské a coimbrské. V Salamanke sa Suárez podujal na komentovanie *Teologickej sumy* T. Akvinského a vrcholným dielom tohto obdobia je jeho najznámejšie dvojzväzkové dielo *Metafyzické dišputácie* (1597), ktoré sa rozšírili po celej Európe. Vyučovalo sa podľa nich nielen na katolíckych, ale aj na protestanských univerzitách a bez tohto

diela nemožno pochopiť Descartovu či Leibnizovu filozofiu.

V Coimbre Suárez postupne zasahuje do teologicko-filozoficky vážnej, často i vyhrotenej polemiky 16. a 17. storočia o vzťahu ľudskej slobodnej vôle a božieho predvedenia. Táto polemika, ktorá nebola len vnútrokatolíckou, ale reagovala aj na názory Luthera a Kalvína (prirodzená slobodná ľudská vôľa neexistuje; ľudská vôľa má v hriechu trvalú záľubu), prebehla v dvoch dejstvách: španielskom a rímskom (s. 40 – 58). Hlavnými protagonistami tohto sporu boli dvaja myslitelia: L. Molina zdôrazňoval vklad ľudskej slobody. Boh totiž v „prostrednom vedení“ nepoznáva budúce náhodilé udalosti, ale budúce slobodné podmienené udalosti, teda Boh poznáva, ako by sa nejaká osoba v nejakej situácii slobodne rozhodla, a človek tak spolurealizuje božie predvedenie. „Druhý tábor“ tvorili tomisti na čele s Bañezom, podľa ktorých je božia pomoc nevyhnutne prvotná a nezávislá od slobodného činu tvora. Táto teória sa netýka len súčasného konkurzu, ktorým Boh spolupôsobí v činnosti tvorov čo do bytia tejto činnosti, ale aj predchádzajúceho konkurzu, ktorým uvádza všetky slobodné tvory do činnosti. Tým sa však v očiach Molinu a jezuitov stávajú ľudia „bábkami“. Suárez odmieta Molinovu teóriu, no zásadnejšie nesúhlasí s Bañezovou, pretože je nezlučiteľná s faktom slobodného ľudského rozhodovania. Suárezove názory na Molinovo riešenie sa postupne vyvíjali: Najprv bol presvedčený o tom, že ani nekonečný rozum nemôže poznať to, ako by sa slobodná vôľa za daných okolností rozhodla. Neskôr o jej správnosti nepochybuje, pretože keby Boh nevedel, čo daný jedinec za určitých okolností urobí, ťažko by mohol svojou múdrosťou a prozreteľnosťou plánovať a riadiť svet (s. 51 – 52). Kľúčovým v Suárezovej koncepcii je termín „vhodná milosť“, ktorá sa hodí na danú situáciu a povahu, vzdelanie a temperament tvora. Boh udeľuje vhodné milosti tým, ktorých predurčil na spásu. Tí, ktorí nie sú vyvolení, dostávajú postačujúcu milosť, ktorá však môže byť neúčinná. Prečo to tak je, na to nie je možné v konečnom dôsledku odpovedať inak než odvolaním sa na božie tajomstvo (s. 57).

Predstavením tejto polemiky, ktorá nebola definitívne vyriešená a oba prístupy boli v rámci katolíckej cirkvi povolené, autor podáva prezentáciu hlavných tém Suárezovej politicko-právnej filozofie (s. 58 – 99), ktoré boli často reakciou na vtedajšie aktuálne politické dianie.

Zákon musí podľa Suáreza spĺňať tri podmienky: Musí byť ustanovený pre všeobecné dobro, pre tých, vo vzťahu ku ktorým má zákonodarca autoritu, a nesmie ukladať bremená nerovnomerne a nespravodlivo. Suárez rozlišuje viacero druhov zákonov: Večný zákon je dôsledkom slobodného božieho rozhodnutia a jeho predmetom sú mravné skutky rozumných tvorov, pričom ostatné zákony na ňom participujú. Prirodzený zákon je participáciou mravnej prirodzenosti človeka na večnom zákone a Suárez je presvedčený o tom, že každý človek ich nejakým spôsobom nahliada (nik si ich nemôže neuvedomovať). *Ius gentium* je nepísaným zákonom, v ktorom ide o tradície a zvyky vlastné väčšine národov. V problematike pozitívneho ľudského zákona Suárez vychádza z aristotelovského tvrdenia, podľa ktorého človek je sociálny tvor, a nie hobbsovský individualista. Z tejto sociality vzniká spoločným súhlasom či dohodou štát, ktorý však vzniká prirodzene ako naplnenie ľudskej prirodzenosti, pričom vytvorenie konkrétneho politického zo-

skupenia je už záležitosťou konsenzu (s. 58 – 73). Zdá sa, že Suárezova politická filozofia vykazuje isté podobnosti s komunitarizmom.

Suárez však zasiahol do vtedajšej aktuálnej a politicky naliehavej polemiky o probléme usmrtenia tyrana (išlo hlavne o vládu Jakuba I. v Anglicku v r. 1566 – 1625). Suárez bezprostrednú legitimizáciu panovníka Bohom narušuje a vkladá medzi Boha a kráľa ľud, od ktorého panovník získava svoju legitimitu. Cirkevná moc (moc pápeža) je v časných otázkach nepriama; môže ju využiť vtedy, keď dôjde k stretu medzi dobrom duchovným a dobrom časným. V otázke usmrtenia tyrana Suárez rozlišuje medzi dvoma typmi tyrana. Prvý typ predstavuje tyran, ktorý sa dostal k moci nezákonným spôsobom a násilím, druhý je legitímne zvolený, no jeho vláda sa zvrhla na tyraniu. Suárez rozlišuje rôzne okolnosti a dôsledky, ktoré vyplývajú z tohto činu (trest a náprava, osobná ochrana, ochrana štátu; ak tyran ohrozuje niekoho na živote, dotyčný ohrozený človek ho môže zabiť; podobne aj v prípade, keď tyran ničí a utláča obce a zabíja ich obyvateľov; no ak je tyranova vláda obdobím mieru, nie je dovolené ho zabiť) (s. 85 – 92). Inou horúcou témou bol problém spravodlivej vojny. Suárez nie je pacifista a hovorí, že prípustná je nielen obranná, ale niekedy aj útočná vojna, pretože za istých okolností je čestná: Ak je vyhlásená legitímnou politickou silou, ak je príčina vyhlásenia útočnej vojny spravodlivá (napr. okupácia časti krajiny inou krajinou; znemožnenie slobodného prechodu krajinou, príp. trvalé bránenie v obchode; vážna urážka na cti), ak sa dbá na spôsob vedenia vojny (skoré upozornenie o možnosti útoku; čo najmenšie a neúmyselné straty na civilnom obyvateľstve; potrestanie porazeného tak, aby sa zabezpečil budúci mier, t. j. aby nebol dôvod na ďalší vojenský stret) (s. 93 – 99). V závere recenzovanej práce autor uvádza zoznam a stručnú charakteristiku jednotlivých zväzkov Vivèsovho vydania Suárezových *Opera omnia*, čo môže uľahčiť orientáciu v rozsiahlom Suárezovom diele.

Aj keď je recenzovaná práca rozsahom neveliká, podnetným a záujem vzbudzujúcim spôsobom nám sprístupňuje osobu a vybrané problémy filozofie F. Suáreza, ktorého tvorba je v kontexte slovenskej filozofie terra incognita. Domnievam sa, že D. Heiderovi sa touto monografiou podarilo nájsť vhodnú cestu k Suárezovi nielen pre odbornú filozoficko-teologickú obec, ale aj pre študentov filozofie a teológie. Jej inovatívnosť spočíva v prepojení osobného príbehu Suáreza s príbehom jeho myslenia, čím môže byť inšpiráciou pre iných autorov pri písaní monografií o postavách z dejín filozofie či teológie.

Michal Chabada

---

doc. Mgr. Michal Chabada, PhD.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
811 06 Bratislava 1
SR
e-mail: chabadajds@gmail.com